suus, 1237 Riias ja Tallinnas, 1238 Tallinnas ja vahest ka Riias, 1239 Danzigis, 1241—42 mitmes Preisi linnas, nagu näha säilinud kirjust või nende regestidest. Eestimaa suhtes oli seekord W.-i tähtsamaks ülesandeks ordu poolt ordusõbralise Taani asehalduri soodustusel uuesti okupeeritud Põhja-Eesti maa-alade tagasinõutamine Taanile, mis teostuski paavsti otsusega, kuna kun. Waldemar II (vt.) orduga W.-i juuresolekul juunis 1238 Stenbys rahu tegi. Mais 1244 sai W. kardinaliks ja Sabiina piiskopiks. A. 1246 määrati ta legaadiks Norrasse ja Rootsi, kust tal oli kiriklikke suhteid isegi Islandiga ja Gröönimaaga; a. 1248 oli ta jälle Ojamaal Visbys, s. a. Aachenis, aa. 1249—51 Lyonis, kus ta 31. III 1251 suri. — W.-i ürikuid on Moodena praeguse (1929) ppiisk. teatel sealse piiskopkonna arhiivis rohkel määral säilinud, kuid Eesti- ja Liivimaa kohta käivaid dokumente nende seas ei leidu. Läti Henriku kroonika (XXIX, 2) ja paavst Honorius III-da kirja põhjal 19. XI 1225 on kindel, et W. paavstile on Liivimaalt aruandeid saatnud, mida aga Vatikani arhiivis pole leida. Peaksid need aruanded kusagil olema säilinud, võiks oletada, et ka Läti Henriku kroonika (on arvatud, et see kroonika ilma viimse peatükita anti W.-ile kaasa tema lahkumisel Liivimaalt a. 1226) algkäsikiri samas leidub, kui see üldse veel on olemas.

UB I, III; Livländ. Güterurkunden I (1908); *Scr. rer. Prussic.* II (1863), lk. 116—34; P. Balan, *Sulle legazioni compiute nei paesi nordici da Guglielmo vescovo di Modena* (1875); *idem, Storia di Gregorio IX e dei suoi tempi* I (1872), lk. 444, 492 jj.; H. Fieberg, Wilhelm v. Modena (1926); G. A. Donner, Kardinal Wilhelm v. Sabina (1929); R. Hausmann, Das Ringen d. Deutschen u. Dänen um d. Besitz Estlands bis 1227 (1870); E. Winkelmann, Livländ. Forschungen (1868), lk. 24 j.; E. Kirj. 1926 (O. Sild); SB Riga 1896, lk. 121 j. (N. Busch). *O. S.*

**WILHELM,** Brandenburgi markkrahv, Riia peapiiskopp, sünd. 30. (29.?) VI 1498 Ansbachi markkrahvi Friedrichi ja Poola kun. Kasimir IV-da tütre Sophia pojana. Ta oli Preisi Saksa ordu kõrgmeistri ja pärastise Preisi hertsogi Albrecht'i (vt.) noorim vend. Aa. 1516—19 õppis W. ühes oma venna Friedrich'iga Ingolstadti ülikoolis, elas selle järel mõnd aega Albrechti juures Königsbergis ja oli siis sissetulekute hankimise eesmärgiga toomhärra Mainzis ja Kölnis. Arvatakse, et W.-il oli kalduvusi evangeelse usu poole. Sept. 1529 nimetas Riia ppiisk. Thomas Schöning W.-i, kelle oletatavaist evangeeliumiusulisist sümpaatiaist ta ei teadnud, enda koadjuutoriks, s. o. abipiiskopiks ja järglaseks. Riia ppiisk. ja ordu vahekord oli ppiisk. J. Blankenfeld'i (vt.) tegevuse lõpul kujunenud küll sääraseks, et ppiisk. näiliselt ordule alistus (Volmaris a. 1526) ja ordumeistrile pidi kuuluma ainuvõim Riia üle, kuid tõeliselt ei kavatsenud Blankenfeld seda lepet pidada ja sellest püüdis vabaneda ka Schöning ning Riia ppiiskopkonna vasallkond. Ainsaks abinõuks ordu surve vastu, Riia kapiitli ning vasallkonna eesõiguste kindlustamiseks ja kaasvõimu taassaavutamiseks Riia linna üle pidas vasallkond koadjuutori määramist välismaa vürstide seast, kes oma võimsate sidemete abil suudaks toetada ning kindlustada piiskopkonna õigusi. Seks juhtisidki evangeeliumiusulised vasallide seast kui ka Preisi hertsogi evangeeliumiusulised käsilased (J. Lohmüller, J. Briesmann j. t.) ning pooldajad Riias saladiplomaatlikkude võtetega ppiiskopi ja vasallkonna tähelepanu Preisi hertsogi vendadele, esiti Friedrichile, kuid kui Albrecht teatas, et see evangeelse usu vastane olevat, siis W.-ile. Lohmüller ja Preisi orientatsiooniga raehärrad tahtsid neil tingimusil ka seks kaasa mõjuda, et Riia linn avaks jällegi ppiiskopile oma väravad, kuna Saksa riigi-kammerkohus ppiiskopi kaebuse põhjal oli Riia linna kostjana enda ette kutsunud, mis asjaolu linnas kartust tekitas. Ordus ja Riia kodanikkonna enamikus oli küll koadjuutori tulek suurt pahameelt tekitanud, kuid Riia vasallkonna mõjul ning teiste piiskoppide vahetalitusel tühistas ordumeister Plettenberg (vt.) ppiiskopi suhtes Blankenfeld'i alandava alistumisakti ja leppis viimaks ka koadjuutori tulekuga. Okt. 1530 jõudis W., kellele ppiisk. oli määranud 7 lossi piiskopkonnas, Ronneburgi ja hakkas uusi võimalusi otsima oma võimu ja maa-ala laiendamiseks. Kui osa Saare-Läänemaa vasalle oma piisk. Reinhold v. Buxhöwden'iga oli vastollu sattunud, laskis W. end viimaseilt a. 1532 Haapsalus piiskopiks valida. Tõusis kodusõda, milles Saaremaa hoidis senise piiskopi poole, kuna Läänemaal olid enamuses W.-i pooldajad. Viljandi maapäev a. 1534 nõudis W.-i lahkumist Läänemaalt, samuti oli Plettenberg'i järglane Hermann v. Brüggeney W.-i vastu. Kuigi viimane seetõttu tagasi tõmbus, kestis »markkrahvi-vaen« edasi, kuni W.-i pooldajad alla andsid ja osalt põgenesid, kuna W. vormiliselt juulis 1536 Saare-Läänemaast loobus. — Pärast Schöning'i surma aug. 1539 sai W. Riia ppiiskopiks, kuid s. a. nov. Schmalkaldeni liitu astunud Riia linn keeldus teda oma isandaks tunnustamast. Neuermühleni lepingu järgi a. 1546 andis linn viimaks truualamluse vande W.-ile, kuna viimane loobus vaimulikust jurisdiktsioonist linna suhtes. Alles a.